

Salige er de salige,
for de er salige.

HAUK

Festen i Vesten er over. Nå er det vi som behøver *perestrojka*.

Det nye Sovjet

Chr. Anton Smedshaug

KRON OG MYNT

I romjula er det 30 år siden Sovjetsamveldet gikk i oppløsning. Nå er det EU og Vestens løsninger som trenger *perestrojka*. Etter sammenbruddet av økonomien i Sovjetsamveldet var det en utbredt oppfatning av at det ikke var annet enn rimelig at en stat som fulgte det kommunistiske produksjons- og styringssystemet, ville bryte sammen. Ronald Reagan og Margaret Thatcher hadde gitt begrunnelsen. Markedsøkonomi var suveren i forhold til en statsstyrt økonomi, og Sovjets oppløsning, sammen med Berlinmurens fall i november 1989, var bekræftelsen. Paradoksalt nok står Vesten en generasjon etter i en situasjon som har mange paralleller til Sovjets problemer. Hovmod står som kjent for fall, og etter *hybris* følger *nemesis*. Festen i Vesten er over, og nå truer statskonkurensene, avindustrialiseringen og de politiske opprørene som vi har sett begynnelsen på, mulig høy inflasjon grunnet pengetrykningen, brutte verdikjeder og manglende produksjon. Vestlige stater har blitt stater i økonomisk ubalanse.

Sovjet sviktet på grunn av overdreven statsstyring, mens Vesten, i troen på et uregulert marked, har avindustrialisert, mistet sin forsyningsikkerhet og den forutseende staten som skal sikre oss mot uforutsette hendelser. Sovjetunionen disiplinerte markedsøkonomien og staten i Vesten, og da den ble oppløst forsvant denne nødvendige kraften. Vestens politiske system trenger ikke lenger vise at det er bedre enn kommunismen. Det er ingen annen konkurrent der ute, annet enn kaos. Etterkrigstidens partistruktur er sterkt svekket, den politiske situasjonen er labil og kløften mellom folk og eliten øker.

Med stadig større strukturer i offentlig sektor og New Public Management har offentlige ansatte mistet innflytelse på egen hverdag. I mindre enheter med klare ansvarsområder, vil ekstrainsats og godt arbeidsmiljø bedre både de ansattes hverdag og tjenestene. Evige endringer og økende størrelse på systemene gjør ekstrainsatsen til individet usynlig. Dette var jo også Sovjets problem: Store systemer der personer optimaliserte egen hverdag framfor å bli stimulert til å lage best mulige løsninger. Over tid svekker det funksjonen og tilliten til systemet blant både ansatte og brukere.

Varemangel og prisvekst preger vestlig økonomi i 2021, og dette vil bli forsterket inn i 2022. Til nå har mange leverandører

ILLUSTRASJON: KNUTT LØVÅS, KNUTTWAS@GMAIL.COM

kunnet leve på lager og gamle kontrakter. De har ikke villet sette opp prisen før konkurrenten, men høye priser på energi, transport og råvarer gjør videre prisvekst uunngåelig. Energimarkedet er drevet av optimistiske mål, men uten realistiske planer for å nå dit – ikke ulikt Sovjet. Derfor fases kjernekraft, kull og energilagere ut i troen på at markedet skal levere nye løsninger. Slik settes samfunnskontrakten i spill.

I jordbruket, som befinner seg i toppen av kostnadskjeden, men i bunnen av verdikjeden, kan dagens forstyrrelser utvikle seg til reelle kriser. Særlig er bekymringen stor for høyere matpriser i Nord og matmangel i Sør,

«Det må handles raskt for å unngå en ny systemkrise»

fordi vi nå vet at det vil bli global knapphet på mineralgjødsel neste år (Norge vil klare seg med to fabrikk innenlands). Grunnen er blant annet høye gasspriser.

Paradoksalt nok har Vesten greid å gjenskape Sovjets negative insentivstruktur i offentlig organisering; store enheter og sentralisering, knapphet på varer og energi, og stadig lavere tillit til systemet. Det må handles raskt for å unngå en ny systemkrise. Vital produksjon må tilbake til Vesten eller få kortere transportvei. Dette åpner for store industrielle satsinger, og koblet med

mangel på arbeidskraft gir det store muligheter for å heve inntekter til lavtlønnede og reorganisere tjenester og beslutninger nærmest mulig folk.

Norge er det eneste landet i verden som er nesten helt forsynt med regulær fornybar kraft, og vi må igjen ta kontrollen for å bruke dette til industriell fornying og velferd for folk flest. Da må vi imidlertid også prioritere vareproduksjon framfor servicetjenester, og håndverkere og faglærte framfor flere med akademisk utdannelse.

Vi trenger en realistisk plan der håp og framgang kobles med rettferdighet, etter mønster av den sosiale markedsøkonomien i etterkrigstiden. Med smart regulering framfor frie globaliserte markeder, produksjon framfor spekulasjon, nasjonale strategier og beredskap framfor markedstro – og med hensyn til folk i systemet framfor å sette folk i system. Og som alltid under mottoet: så mye marked som mulig, så mye stat som nødvendig.

Chr. Anton Smedshaug, daglig leder i Agrianalyse og førsteamanuensis ved NMBU
christian.anton.smedshaug@agrianalyse.no

Økonomene Morten Jerven, Erik S. Reinert, Maria Walberg, Rune Skarstein, Chr. Anton Smedshaug og Marie Sneve Martinussen skriver onsdager i Klassekampen.

PÅ TEPPE

Øvelse gjør mesterty

Romsdals Budstikke har saken «Tiltalt for å ha brutt seg inn i samme hus 16 ganger – skal ha stjålet det samme hver gang».

Ifølge forsvarer var han på repetisjonsøvelse.

Lånkassen jubler

I samme publikasjon: «**En mann sto fram i kaoset**». Endelig får kaospilotene brukt utdanningen sin.

Takketale

Itromsø har saken «**Barnehaugen vant nasjonal pris: – Det smakte bæsje**».

Veldig gøy og godt.

Som er en bra ting, ifølge ti av ni barnehagebarn.

Langdistanse

Toten Idag har saken «**Ber forsvarer slutte å skyte vilt med grovt kaliber**».

Det er greit så lenge de ikke skyter vilt rundt seg.

Nyvinning

Hallingdølen melder om «**Parkert bil hamna på taket**».

Dette er den nye varianten «taklukeparkering».

Slipper ikke tak i verbet I NRK: «**Jamie' (29) mener runkestopp gir ham mer drag på damene**».

Men *dra* ett eller annet, det skal du!

Skjermet

E24 har «**Toppsjef sparket 900 ansatte i Zoom-møte**».

– Det er slutt.

Kona hans gjør lurt i å slå av mobilen.

Høna og egget

I Aftenposten ser vi at «**USA går til diplomatisk boikott av vinter-OL i Beijing. – Ikke invitert uansett, sier Kina**».

Nesten som Norge, Qatar og Fotball-VM ... men ikke helt, likevel.

Prest eller korona

I Fremover leser vi «**Uvaksinert prest smittet halve konfirmantleiren: – Burde aldri vært avholdt leir**».

Kanskje ikke presten burde vært så avholdt?

teppet@klassekampen.no